

Noinkohan?

Tarmo Malmbergin näkökohdilla termin *bürgerliche Gesellschaft* kääntämisestä Habermasin kirjassa on kieltämättä omat perusteensa. Haluan kuitenkin tuoda esiin joitakin toisia näkökohtia, jotta lukija voisi arvioida, onko Malmbergin kirjan käännökseen kohdistamalla syytöksellä väärinkäsityksestä ja virheellisen kuvan antamisesta katetta.

Kun sanon alkusanoissa kääntäneeni termin vakiintuneeseen tapaan, tarkoitin samaa kuin Kari Saastamoinen kun hän toteaa teokseen *Käsitteet liikkeessä* (Vas-tapaino, 2003) kirjoittamassaan käsitehistoriallisessa artikkelissa, että tuo termi ja sen muunkieliset vastineet suomennetaan "useimmiten termillä kansalaisyhteiskunta" (s. 38). Kuten Malmbergin esityksestä käy ohimennen ilmi, kyseinen käänös on vakiintunut käyttöön muun muassa Hegelin kolmitasojaon – perhe, kansalaisyhteiskunta ja valtio – suomennoksessa. *Rakennemuutos*-kirjaan jälkisa-noina liitettyssä kirjan vuoden 1990 uusintapainoksen esipuheessa, jossa Habermas kommentoi teostaan, hän kytkee kahdessa keskeisessä kohdassa (s. 369 ja s. 393) termin "*bürgerliche Gesellschaft*" Hegelin ja Marxin nimiin (painottaen yhteyttä lainausmerkein) viitatessaan sillä yksityisoikeudellisesti järjestetyn ja oikeusvaltiollisesti taatun tuotantoelämän piiriin. Hän ei tee tässä, kuten ei muuallakaan, mitään eroa termin hegeliläisen ja marxilaisen käytön välillä.

Jälkimmäisessä kohdassa (s. 393) Habermas kontrastoi tämän termin termiin *Zivilgesellschaft*, josta hän toteaa, että se ei "kata työ-, pääoma- ja hyödykemarkinoiden ohjaamaa talouden piiriä" toisin kuin "*bürgerliche Gesellschaft*" Hegelin ja Marxin mielessä. Jos siis *bürgerliche Gesellschaft* on Hegelin ja Marxin mielessä tai edes osana Hegelin edellä mainittua kolmitasojakoa *kansalaisyhteiskunta*, termiä *Zivilgesellschaft* ei voi kääntää samalla termillä täydelliseen käsitesotkuun lankeamatta. Tästä siis johtuu Malmbergin kärryiltä tipauttanut käännökseni *siiviilyyhteiskunta*.

Esittäessään *Rakennemuutos*-kirjan luvussa 4 sen, mitä hän kutsuu porvarillisen julkisuuden pohjapiirroksiksi, Habermas käyttää termiä *bürgerliche Gesellschaft* ensiksi (s. 61) laajassa mielessä erottaessaan valtion eli julkisen val-lan alueen yksityisyyden alueesta, *Privatbereichista*. Tässä erottelussa yksityisyyden alue saa toiseksi nimekseen *bürgerliche Gesellschaft*. Toiseksi hän käyttää sitä suppeammassa merkityksessä viitaten sillä yksityisyyden alueen sisällä "ta-varankierron ja yhteiskunnallisen työn" piiriin. Laajan ja suppean merkityksen perusteella voisi toki ajatella, että laajaa merkitystä vastaisi termi porvarillinen yhteiskunta ja suppeaa termi kansalaisyhteiskunta.

Nähdäkseni on kuitenkin niin, että suppea ja laaja merkitys ovat sisäisissä suhteissa toisiinsa. Onhan nimittäin porvarillinen julkisuus – siis se, mikä Habermasilla tulee *Privatbereich*iin perheen sekä tavarankierron ja yhteiskunnallisen työn alueen lisäksi – poliittisena se foorumi, jossa artikuloidaan suppeammin ymmärretyn *bürgerliche Gesellschaftin* etuja julkisen vallan suuntaan. Näin Habermasin mukaan oli siis porvarillisen julkisuuden klassisella kaudella – ja juuri klassinen porvarillinen julkisuus ja sen rappeutuminen ovat kirjan erittelyn kohteena (unohtamatta kuitenkin utopistista 'pitkää marssia' organisaatioiden läpi rappeutumisen vastatendenssinä). *Bürgerliche Gesellschaft* liukuu mainitun sisäisen suhteen piirissä laajan ja suppean sisällön välillä, minkä vuoksi edellä mahdollisuutena esiin nostamani termierottelu ei tunnu sittenkään perustellulta.

Valitessani termin *kansalaisyhteiskunta* termin *bürgerliche Gesellschaft* vastineeksi olen tulkinnut asian siis niin, että eritellessään porvarillista poliittista julkisuutta Habermas asetti lähtökohtaisen painopisteensä kapitalistiseksi kehittyvän tavaravaihdon ja yhteiskunnallisen työn piiriin ja että tämä läpäisee koko sen konstellaation, johon tuo julkisuus klassisena kautenaan kuului. Antaako tämä virheellisen kuvan Habermasin intentioista? Amputoiko se esimerkiksi kirjan liikumisen Marxin vaikutuspiirissä? Lukijan on tietysti ratkaistava, mihin suuntaan kansalaisyhteiskunta käänöksessä kallistuu, mutta en usko ratkaisua kovinkaan vaikeaksi – varsinaisen merkityksensä tähän tuo termi saa ollessaan osa muiden käsitteiden ja termien verkostoa ja nähdäkseni tämän verkoston sille rakentama merkityskonteksti on kohtalaisen selvä.

En ole kirjoittanut yllä olevaa tyrmätäkseeni Malmbergin esittämiä näkökohtia – kuten sanoin, niillä on kiistatta omat perusteensa – vaan osoittaakseni sen, että asiat eivät välttämättä ole niin yksinkertaisia (tai niin yksinkertaisesti niin) kuin hänen esityksensä perusteella voisi hairahduttaa kuvittelemaan.